

5. Medvid, M., Chernichenko, I., Medvid, Yu. & Demyanyshyn, V. (2020). Implementation of the resolution of the KМУ from 21.08.2019, No.800 "Certain issues of advanced training..." in the course of formation of the beginner lecturer of higher military educational establishment. "Youth and market". *Monthly scientific-pedagogical journal*. Drohobych, Vol.1 (180), pp. 6–11. [in Ukrainian].

6. Platonov, K.K. (1972). *Problemy sposobnostei* [Ability problems]. Moscow, 312. [in Russian].

7. Platonov, K.K. *Srukтура i razvitie lichnosti* [Personality structure and development]. Moscow, 255 p. [in Russian].

8. Ryzhykov, V.S. (2010). *Teoriia i praktyka konstruyuvannia tsiliovych modelei (profesiogram) ta protsesu profesiinoi pidhotovky maibutnikh yurystiv: monografiia* [Theory and practice of

designing target models (profesiograms) and the process of professional training of future lawyers: monograph]. Kherson, 280 p. [in Ukrainian].

9. Ryzhykov, V.S. (2017). *Znachennya profesiinykh yakosteі v tsiliovii modeli navchalno-vykhovnogo protsesu pidgotovky viiskovykh* [The role of professional qualities within the target model of educational and training process of military servicemen]. Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv: social work. No. 2, pp.61–64. [in Ukrainian].

10. Ryzhykov, V. (2016). A Technology of Development of the Lawyer's Psychogram and its Meaningful and Practical Component. *Journal of Advanced Research in Law and Economics*. Vol. VII Iss. 1(15) Spring 2016, pp. 100–108. DOI: <http://dx.doi.org/10.14505/jarle> [in English].

Стаття надійшла до редакції 03.06.2020

УДК 37(091)(477)(092):78

DOI:

Наталія Ек, старший викладач кафедри музикознавства та фортепіано
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

МУЗИЧНО-ВИХОВНІ АСПЕКТИ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ СОФІЇ РУСОВОЇ

У статті розкриваються характерні риси діяльності знаного українського педагога і громадської діячки Софії Русової (1856–1940), яка присвятила своє життя і талант творенню національної системи виховання. Здійснено спробу розкрити особливості її спадщини в галузі музичного виховання, пов'язаної з особливостями загальноукраїнських культурних і педагогічних процесів.

Вся педагогічна спадщина Софії Русової присвячена зосередженню уваги громадськості до проблем народної школи. Теоретичні принципи побудови системи національної освіти, опрацьовані Русовою, мають загальнокультурне значення. Надзвичайно великий інтерес становлять праці С. Русової з питань національного мистецтва та його значення в системі освіти та виховання. Тут вчена зазначає на важливості якнайбільше використовувати скарбницю національної творчості в навчанні й музичному зокрема, скеровувати учнів до розуміння краси світового мистецтва через ознайомлення з рідним народним мистецтвом, яке, за переконанням Русової, є найважливішим засобом пробудження художнього почуття у дітей.

Ключові слова: Софія Русова; музика; фольклор; образність; національна школа; музичне виховання; педагогічний репертуар.

Лім. 13.

Nataliya Ek, Senior Lecturer of the Musicology and Piano Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

MUSICAL AND EDUCATIONAL DIMENSIONS OF SOFIYA RUSOVA'S PEDAGOGICAL HERITAGE

The article deals with the characteristic features of the activity of the famous Ukrainian pedagogue and public figure Sofiya Rusova (1856-1940), who devoted her life and talent to the creation of the national educational system. An attempt was made to define the peculiarities of her musical education heritage related to the features of Ukrainian cultural and pedagogical processes.

The entire pedagogical heritage of Sofiya Rusova is devoted to focusing public attention on the problems of national school. The theoretical principles of building the system of national education, elaborated by Rusova, are of universal cultural significance. S. Rusova's works on national art and its importance in education are of great interest. The scientist emphasizes the importance of maximizing the use of national creativity in teaching and music in particular, as well as guiding students to understanding the beauty of world art through the acquaintance with native folk art. According to Rusova, it is the most important means of awakening the children's art feelings.

S. Rusova considered art education as the basis for the formation of the children's emotional sphere, a tendency for mercy and sensitiveness, an important factor in the development of creative abilities. In this way she considered music among the kinds of arts that are particularly influential in the harmonious development of young people.

The scientist affirmed that school and education should absorb all the progressive achievements of foreign reformers, and, at the same time, they should create their own system on a national basis, taking into account the needs of their land, national requirements and historical traditions.

The pedagogical works of S. Rusova – “Preschool Education”, “Theory and Practice of Preschool Education”, “Mykola Lysenko”, “Nationalization of School”, that reveal the problems of musical education of young people are analysed in the article.

The phenomenon of S. Rusova is determined in that fact that in her practice and scientific activity she was as a psychologist, teacher-methodologist and scientist at the same time. Her concept is connected with a national system of education, national education, which are the first conscious condition for the psychological satisfaction of the nation.

Keywords: Sofiya Rusova; music, folklore; imagery; national school; musical education; pedagogical repertoire.

Постановка проблеми. Актуальні завдання української музикознавчої і педагогічної науки включають максимально достовірне висвітлення музичних і виховних процесів у різні історичні періоди, відкриття забутих чи замовчуваних сторінок нашої музичної історії, відображення сучасного стану української музичної культури. Для об'єктивної оцінки загальноукраїнського музичного процесу важливим є не лише показ музично-педагогічних явищ сьогодення, але й минулого, які відзначаються своєрідністю та значимі відмінностями освітніх процесів.

Видатний український педагог і громадська діячка Софія Русова присвятила своє життя і талант творенню національної системи виховання, проте її ім'я та ідеї до 90-х рр. ХХ ст. майже не пропагувались і не зазнавали достатнього втілення в освітньому процесі України.

Софія Русова стверджувала, що народ, який не має своєї школи “засуджений на пригноблене становище, на постійне вживання чужого хліба; він живе не по своїй живій душі, а чужим розумом. Такому народові, який не має своєї школи й не дбає про неї, призначені економічні злидні й культурна смерть” [8]. Це твердження актуальне на сучасному етапі як в українських реаліях, так і для європейських народів. Зважаючи на те, що кожне питання опрацьоване нею теоретично й доведено до рівня практичних рекомендацій і порад на основі багатьох праць дослідників того часу (Г. Спенсера, Г. Сковороди, П. Лесгафта, К. Гросса, К. Ушинського, Дж. Болдвіна, Л. Толстого, І. Сікорського, О. Лазурського, Й. Песталоцці, Ф. Фребеля, М. Монтесорі), то стає зрозуміло, як потрібні сьогодні праці С. Русової для ґрунтовного і компетентного розв'язання проблем виховання і особливо музичного.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вся педагогічна спадщина С. Русової присвячена

зосередженню уваги громадськості до проблем народної (національної) школи. Багатовекторність її особистості зумовила розгляд виховного процесу у різних сферах – це дошкільне виховання, моральне, релігійне, естетичне, музичне виховання, аспекти взаємовідносин між вчителями і учнями. Педагогічна спадщина і, зокрема, доробок у галузі музичного виховання пов'язаний з особливостями загальноукраїнських культурних і педагогічних процесів.

Педагогічна спадщина Софії Русової стала об'єктом дослідження у працях (О. Губко, І. Зайченко, Г. Дацюк, О. Джус, В. Качкан, В. Майборода, І. Пінчук, О. Проскура, О. Таран, О. Фролова та ін.) в контексті розгляду проблем національного виховання, розвитку української системи освіти, проблем усебічного виховання молоді тощо.

Творчість Софії Русової, зокрема, у галузі музичного і естетичного виховання розкриті доволі фрагментарно у нечисленних статтях: О. Проскури [5]; Ягупова [13], у працях О. Вишневського [1], Г. Падалки [4].

Мета дослідження полягає у висвітленні музичних сторінок педагогічної спадщини Софії Русової.

Виклад основного матеріалу. Софія Русова (Ліндфорс) народилася 18 лютого 1856 р. в селі Олешня на Чернігівщині в родині шведа Федора Ліндфорса, військового за фахом та представниці аристократії французького походження Ганни Жерве, які обрали Україну своєю батьківщиною. Батько займався визволенням селян з кріпацтва, залагодженням їхніх земельних справ, що викликало незадоволення місцевих землевласників. Софія отримала чудову освіту в неї були чудові музичні здібності. В 1871 р. сестри Ліндфорс – Марія і Софія – організували дитячий садок у Києві. Серед вихованців (переважно з родин інтелігенції), були діти Старицьких. Завдяки Старицьким, з якими їх зв'язували теплі стосунки,

Марія і Софія зазізналися з Миколою Лисенком, а від 1872 р. вони цілковито ввійшли в українське товариство. У приміщенні цього садочка у 1874 р. було поставлено оперу М. Лисенка “Різдвяна ніч” [3, 58].

Саме педагог і етнограф Олександр Русов, чоловік Софії, розмовляючи з нею українською мовою, розкрив їй красу українського фольклору, і “без довгих промов та пояснень збудив у мене ту любов до нашого народу, що вже ніколи не покидала мого серця й керувала всією моєю працею довгі літа” [5, 9]. Під впливом чоловіка Софія Русова завершила своє перше етнографічне дослідження – збирила й записала в Олешні коляди, щедрівки, пісні, обряди, казки. О. Русов володів чудовим голосом і саме йому М. Лисенко “доручав співати свої пісні” і на їхньому весіллі “єдиним весільним подарунком була рапсодія “Золоті ключі”, яку Лисенко присвятив Софії Федорівні” [2, 114].

Проживаючи в Петербурзі (1874–1876), де чоловік працював над дослідженням на здобуття ступеня магістра слов’янознавства, для молодого подружжя випала складна, відповідальна й почесна місія – порятувати від знищення заборонені поетичні рукописи Тараса Шевченка, опублікувати за кордоном увесь “Кобзар” без цензурних скорочень. У 1875–1876 рр. Русови здійснили в Празі підготовку і видання двотомника “Кобзаря”, а також перевезення його в Україну. Такий подвижницький вчинок став їхнім великим внеском в скарбницю української культури.

Від 1876 р. Русови працювали в Чернігові, Ніжині, Києві, Одесі, Харкові, Херсоні, Вінниці, розвиваючи освіту, збираючи інтелігентські наукові кола. Через таку діяльність Софію Русову, яка була на той час матір’ю двох маленьких дітей, було ув’язнено без представлення визначених звинувачень в Лук’янівській тюрмі у Києві. Проте, де б не проживала С. Русова, вона всюди засновувала освітні дитячі заклади (садки, недільні школи), народні читальні, проводила різнобічну просвітницьку і наукову діяльність.

С. Русова була членом Центральної Ради, а на запрошення секретаря освіти першого українського уряду Івана Стешенка стала очільницею відділів позашкільної освіти і дошкільного виховання й зайнялась відродженням осередків товариства “Просвіта”, створенням дитячих садків, підготовкою нових українських педагогічних кадрів. Невдовзі ситуація в Україні ускладнилася, Центральна Рада була змушена евакуюватись. Вчена-педагог емігрувала до Львова, а згодом до сина у Відень, де спочатку зайнялась перекладами творів Кіплінга, а потім

науковою працею, написавши ряд досліджень. У Подебрадах, Гаазі вона виступала з лекціями, в яких розповідала про ситуацію в Україні, голод і репресії. У 1923 р. С. Русова розгорнула активну діяльність під час заснування в Празі Українського Педагогічного інституту імені Михайла Драгоманова, де згодом викладала педагогіку й далі плідно трудилась на науковій ниві.

У 1934 р. у Коломії з’явилася книжка С. Русової “Наші визначні жінки”, написана з нагоди 50-річного ювілею Українського Жіночого Конгресу (1884 – 1934). У 1945 р. праця була перевидана в Канаді. У цьому дослідженні висвітлено життєпис і мистецькі здобутки визначних жінок в історії України.

Софія Русова померла 5 лютого 1940 р. й похована в Празі на Ольшанському цвинтарі, поблизу могили поета Олександра Олеся.

Перший період творчої і наукової діяльності Софії Русової (від кінця ХІХ ст. до 1905 р.) пов’язаний з просвітницькою працею. Тоді з’явилась одна з перших її історичних книжок – збірка оповідань про Київ, а також невеликий альбом “Оповідання для малих дітей” – вісім, від руки написаних оповідань, якими авторка прагнула розбудити в дитині дослідника, збагатити її фантазію, думку, світогляд. Серед перших наукових праць, була стаття С. Русової французькою мовою, присвячена творчості Т. Шевченка. У низці досліджень С. Русової цього періоду висвітлюється життя і творчість Г. Квітки-Основ’яненка, Г. Сковороди, М. Гоголя, М. Драгоманова, Т. Шевченка, Н. Кобринської, Марка Вовчка, Марії Заньковецької, а також славних представників мистецтва за рубежем.

Наступний, другий період (1906 – 1916) діяльності С. Русової характерний зосередженням уваги на педагогічній діяльності й написанні учбових посібників: “Український буквар” (1906), “Початкова географія” та підручників французької мови. Співпрацювала також і з журналом “Світло”, викладала педагогіку та іноземну мову, вела громадську роботу в Україні та в евакуації.

Третій період – це праця С. Русової в Центральній Раді в умовах Української Народної Республіки. У першому числі журналу вже від Комісаріату освіти С. Русова вмістила програмну статтю “Націоналізація школи”, готувала і видавала книжки, підручники, як “Дошкільне виховання” (1918), до якої увійшли її лекції з педагогіки і психології.

До четвертого періоду належить діяльність С. Русової в еміграції (1921 – 1940), коли з’явилися підручники для студентів, майбутніх

педагогів: “Теорія і практика дошкільного виховання” (1924), “Дидактика” (1925), “Національна школа у різних народів” (1927), “Нові методи дошкільного виховання” (1927).

Вся педагогічна спадщина Софії Русової присвячена зосередженню уваги громадськості до проблем народної школи. Вона зазначала, що: “Підвалинами націоналізації школи бувають завше два начала: безпосередня націоналізація педагогічних засобів виховання і навчання, цебто – рідна мова викладу і зміна програми з тенденцією внести ті науки, які дають найбільш громадської національної свідомості, – історію і географію рідного краю і народне мистецтво – музика, співи, орнаментика; друга підвалина національної школи – це єднання її з людиною, бо школа... це центр освіти, це центр не тільки морального, а й політичного виховання, політичного не в розумінні діяльності тієї чи другої партії, а політично-громадського виховання, без якого не розвиватиметься нове життя” [10, 296]. Теоретичні принципи побудови системи національної освіти, опрацьовані Русовою, мають загальнокультурне значення. Вони можуть стати ґрунтовною базою на сучасному етапі розбудови національних шкіл і дошкільних навчальних закладів поляків, євреїв, росіян, болгар, угорців, румунів, литовців та інших народів, які проживають в Україні. У цьому середовищі діти зростатимуть з почуттям власної національної гідності, любові до Батьківщини і водночас поваги до інших народів, готовності до спільної праці і моральних обов’язків [12, 124].

Вихідні положення про значення національної системи виховання С. Русова виклала у своїй книжці “Дошкільне виховання” [9], опублікованій у 1918 р. Тут, попри різноманітні поради у моральному, релігійному, естетичному вихованні дитини, С. Русова звертає велику увагу на розвиток музичного слуху. Авторка праці пропонує цікаві ігри, під час яких: співають пісні про зозулю, і дитина, що стоїть всередині дитячого кола, повинна вгадати: хто кував ку-ку. Друга гра – це сховати яку-будь річ і казати дитині шукати її під звуки фортепіано – голосні, коли дитина близько підходить до захованого предмету, чи тихенькі, коли вона від нього віддаляється. Особливо сприяє розвитку слуху ритмічна гімнастика, і її треба вживати у всіх дитячих садах. Так само потрібно, щоб діти співали хором простих пісень з невисоким регістром: найкраще починати з народних.

Надзвичайно великий інтерес становлять праці С. Русової з питань національного мистецтва та його значення в системі освіти та виховання. Тут

вчена зазначає на важливості якнайбільше використовувати скарбницю національної творчості в навчанні, скеровувати учнів до розуміння краси світового мистецтва через ознайомлення з рідним народним мистецтвом, яке, за переконанням Русової, є найважливішим засобом пробудження художнього почуття у дітей.

“Можна сміливо сказати, – вважала С. Русова, – що, використовуючи національне мистецтво, – цей могутній фактор художньо-етичного виховання, фактор, який створює в народній школі атмосферу ідеалізму, піднесеного настрою і пошуку вічно прекрасного, наша школа віднайшла нові засоби благородного виховного впливу” [6, 5].

У руслі розробки концепції національної системи освіти, і виховання С. Русова опублікувала протягом 1913–1914 рр. низку статей, що згодом лягли в основу невеликої за обсягом, але багаті за змістом книжки “В дитячому садку”, яка вийшла в 1919 р. Вона є переконливим свідченням того, що тільки тепер, ми ставимо ті питання, які вже не тільки ставила, а й розв’язувала Русова. Це насамперед питання гуманізації та індивідуалізації виховного процесу в дитячих садках, добору змісту й відповідних форм роботи з дітьми.

Мистецьке виховання С. Русова вважала основою закладання у дітей емоційної сфери, схильності до милосердя та чуйності, важливим чинником розвитку творчих здібностей. Серед тих видів мистецтв, які з особливою силою впливають на гармонійний розвиток молоді, вчена вважала музику. Саме музика, відзначала вона, здатна “виховувати глибокі і благородні почуття, переживання і емоції”, вона може “передавати найтонші відтінки настроїв людей”, давати людям “багато насолоди і приємності” [9, 70].

Опираючись на свій досвід, С. Русова зауважувала, що захоплення музичним мистецтвом проявляється у ранньому віці, і особливо залежить від атмосфери, в якій виховується дитина, тобто в таких родинних, де постійно звучать спів та інструментальна музика. Тож, у дитячих садочках слід також створювати таку мистецьку атмосферу, яка б забезпечувала музичний розвиток дитини.

На думку Русової, “від доброго слуху залежить ясна думка, ясна мова, тонкий слух дає нам чимало приємних вражень” [9, 70]. Важливим чинником для розвитку слуху постає навчання дітей уважно слухати звуки природи. “Бажано, щоб діти добре були знайомі з голосами різних птахів, звуком поточної води, вітру й т. ін.” – відзначала С. Русова [11, 165]. Захоплюючись

професійним досвідом італійського педагога М. Монтесорі, С. Русова вважала сприятливими його поради і вправи: вміння дотримуватися абсолютної тиші – мовчанки, “коли діти прислухаються до тих непомітних звуків, на які вони під час гри не звертали жодної уваги” [9, 70] тощо.

Важливим завданням вихователя Русова вважала вміння правильного підбору музичного репертуару, адже розвиток духовного світу дитини буде повноцінним завдяки знайомству з високохудожніми творами. У праці “Дошкільне виховання” вона наводить приклади таких композицій, серед яких твори українських композиторів М. Лисенка і Я. Степового, а також зразки зарубіжної музики Вагнера, Шопена, Бетховена, Россіні, Гріга, Чайковського. Особливо відповідально треба ставитись до вибору пісень, визначених для виконання дітьми. “В сучасних збірниках дитячих пісень трапляються дуже небажані, хоч і веселі, пісні, ніби з якогось шансонеточного репертуару”. Таких пісень “треба дуже берегтись, вони легко подобаються своїм веселим настроєм, але вони псують смак дітей”, – застерігала вчена [11, 200].

Софія Русова зазначала, що усна і музична (пісенна) народна творчість мають величезний виховний потенціал. “Можна сміливо сказати, – стверджувала вона, – що, використовуючи національне мистецтво, наша школа віднайшла б нові засоби виховного впливу” [11, 73]. Таким чином для музичного і загального розвитку молоді варто залучати фольклорні зразки, близькі дитині за образністю і відчуттями, адже вони допоможуть “викликати усі ті емоції, які підносять красу, ціну, вартість життя, зміцнюють любов і прихильність до людей – творців мистецтва, постійно примушують шукати чогось прекрасного поза межами свого буденного егоїстичного животіння” [9, 148].

До кожного свята Русова радила добирати відповідні народні пісні і танці: на Різдво – коляди, вертеп, весною – веснянки, гаївки тощо. “В кожному святі треба єднати народне, національне, фольклорне із загальнокультурним і давати щось естетичне, красне й радісно-веселе”, – наголошувала педагог [9, 15].

Серед основних видів музичної діяльності дітей С. Русова виокремлювала хорівий спів, слухання музики, гру на музичних інструментах, музично-ритмічні рухи, дитячу музичну творчість. Спів, на думку вченої-педагога, є особливо корисним для дітей, оскільки він виховує їх естетично, а також, розвиває музичні здібності й дуже гарно впливає на настрої та душу [9, 14].

До дитячого репертуару необхідно залучати мелодії у зручному для дитячого голосу середньому регістрі, а найкраще, якщо до нього входять національні пісні і прості та чудові мотиви світової класики [9, 70]. Слухаючи музику дитина розвиває увагу, уяву, кмітливість, вчиться розрізняти настрої музичного твору – сумний чи радісний, спокійний чи збуджений.

У праці “Теорія і практика дошкільного виховання” педагог зазначала, що “виховуючи в дітях обережність, увагу до своїх рухів, можна вживати ігри”, які вона подає зі співом, доводячи, що вони додають естетики, ритмічності рухам і добре впливають на розвиток слуху і легенів.

Стаття С. Русової, присвячена творчості М. Лисенка вперше була опублікована у журналі “Вільна українська школа” на 1918 – 1919 шкільний рік [7]. Вона написана з нагоди 75-річного ювілею композитора, який відзначався вже після смерті. Публікація пронизана теплими відгуками і почуттями про творчість, фольклористичну, педагогічну і громадську діяльність митця. Тут С. Русова подає і своє особистісне розуміння одного з видів мистецтва – музики та невіддільність її розвитку від “національних музикальних форм і виразів”: “Серед ріжних форм мистецтва музика має особливе значіння: з одного боку це є найінтимніша мистецька форма, яка проймає душу тонкими відтінками почуття, яка краще слова виявляє різноманітні почуття людського серця; з другого боку, музика є найбільш демократична форма мистецтва, яке захоплює народні маси, яке розвивається разом з розвитком найвищих ідеалів людності, іде в супроводі величних подій історичного життя в супроводі розвитку релігійних ідеалів. В згоді з цим музика розвивається у кожного народу, з особистими національними музикальними формами і виразами” [7].

С. Русова вбачає велике завдання національного композитора: “він працює не тільки для свого власного захоплення – він виявляє одну з найважливіших національних рис свого народу, його музикальну індивідуальність. В діяльності Лисенка з’єднувалися і **музикальна** творчість і етнографічне знайомство зі своїм народом і розуміння його психологічної вдачі. Але скільки перешкод стояло завше на шляху його роботи, як мало життя тогочасної України, сприяло розвитку національного мистецтва!... А свої власні перешкоди М. В. переживав з шляхетною витриманістю, він жив одним життям зі своєю країною, зі своїм народом, і це робило з нього не тільки безсмертного артиста; а й славетного громадянина. Рідко коли ці два настрої, ці два

напрямки думок єднаються в представниках мистецтва – звичайно, служіння красі, інтереси мистецтва захоплюють людину цілком, ставлять перед артистом такі великі принади, що вони одхиляються від усього іншого і лише живуть мистецькими вражіннями, завданнями свого мистецтва. Не таким був наш високошановний музикант – Лисенко; він усе життя був проїнятий активним коханням до рідного краю – Україна була тією Музою, яка керувала, направляла і його творчість, і його життя, вона світилася в його творах, їй приносив він на олтар свої найкращі сили” [7].

Висновки. Праці С. Русової не втратили актуальності й сьогодні. Її спадщина базується на органічному поєднанні народної педагогіки із сучасними їй світовими дослідженнями в галузі вікової психології. Феномен С. Русової полягає саме в тому, що в своїй практиці й науковій діяльності вона постала як психолог, педагог-методист і вчена одночасно. В основі її концепції лежить національна система освіти, національне виховання, що є першою свідомою умовою для справедливого психологічного задоволення нації. Творення і розвиток національної школи є невідкладним обов’язком педагогічних кадрів.

Окреслюючи своє розуміння музичного мистецтва, Русова наголошувала, що музика з одного боку є найінтимнішою мистецькою формою, яка проймає душу тонкими відтінками почуття, і яка краще від слова виявляє різноманітні почуття людського серця; з іншого боку, музика є найбільш демократична форма мистецтва, яка захоплює народні маси, яка розвивається разом з розвитком найвищих ідеалів людності, іде в супроводі величних подій історичного життя в супроводі розвитку релігійних ідеалів. В згоді з цим музика розвивається у кожного народу, з особистими національними музичними формами і виразами.

Немає народу, який не мав би свого національного мистецтва, яке є могутнім чинником художнього розвитку і пробудження нових національних творчих сил. С. Русова стверджувала, що школа і освіта мають вбирати в себе всі прогресивні здобутки закордонних реформаторів і водночас створювати свою систему на національному ґрунті, враховуючи потреби свого краю, національні вимоги, історичні традиції. Варто наголосити, що ці принципи не застаріли і сьогодні, адже завдання створення системи національної освіти в Україні стало невідкладною проблемою і в науковому, і в практичному аспектах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вишневецький О. Національно-духовне відродження в українській школі. Трускавець, 1992. 47 с.
2. Левчанівська І. Сенаторка (мемуари). Дубно-Луцьк, 2004. С. 114.
3. Никитюк Н. Роль жіноцтва в музичній культурі Волині 20-30-х років ХХ століття. *Студії мистецтвознавчі*. Київ, 2008. № 2 (22). С. 49–60.
4. Падалка Г. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). Київ: Освіта України, 2008. 274 с.
5. Проскура О. Біля джерел української педагогічної думки. *Русова С. Вибрані педагогічні твори*. Київ: Освіта, 1996. С. 5–33.
6. Русова С. Націоналізація школи. *Вільна українська школа*. 1917. № 1. С. 3–7.
7. Русова С. Микола Лисенко. *Вільна Українська школа*. 1918-19. № 4. С. 233–235.
8. Русова С. Вибрані педагогічні твори / Ред. О. В. Проскура. Київ: Освіта, 1996. 304 с.
9. Русова С. Дошкільне виховання. *Русова С. Вибрані педагогічні твори*. Київ: Освіта, 1996. С. 34–184.
10. Русова С. Націоналізація школи. *Русова С. Вибрані педагогічні твори*. Київ: Освіта, 1996. С. 296.
11. Русова С. Вибрані педагогічні твори. Кн. 2./за ред. Є. І. Коваленко; упоряд., передм., прим. Є. І. Коваленко, І. М. Пінчук]. Київ: Либідь, 1997. 320 с.
12. Фролова О. Поняття національного виховання у філософськоосвітньому вченні С. Русової. *Українознавство*. 2006. № 3. С. 122–126.
13. Ягупов В. А. Розвиток педагогіки в Україні. Софія Русова і дошкільне виховання. *Ягупов В. А. Педагогіка. Навчально-методичний посібник*. Київ: Либідь, 2002. 560 с.

REFERENCES

1. Vyshnevskiy, O. (1992). Natsionalno-dukhovne vidrodzhennia v ukrainiskii shkoli [National-spiritual revival in the Ukrainian school]. Truskavets, 47 p. [in Ukrainian].
2. Levchanivska, I. (2004). Senatorka (memoary) [Senatorka (memoirs)]. Dubno-Lutsk, p. 114. [in Ukrainian].
3. Nykytiuk, N. (2008). Rol zhinotstva v muzychnii kulturi Volyni 20-30-kh rokiv XX stolittia [The role of womanhood in the musical culture of Volyn 20-30-ies of the twentieth century]. *Art Studies Studios*. Kyiv, no. 2 (22). pp. 49–60. [in Ukrainian].
4. Padalka, H. (2008). Pedahohika mystetstva (Teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin) [Pedagogy of the Arts (Theory and Methods of Teaching Arts)]. Kyiv, 274 p. [in Ukrainian].
5. Proskura, O. (1996). Bilia dzherel ukrainiskoi pedahohichnoi dumky [Near the sources of Ukrainian pedagogical thought]. *Rusova S. Selected Pedagogical Works*. Kyiv, pp. 5–33. [in Ukrainian].
6. Rusova, S. (1917). Natsionalizatsiia shkoly [Nationalization of the school]. *Free Ukrainian school*. No. 1. pp. 3–7. [in Ukrainian].
7. Rusova, S. (1918-19). Mykola Lysenko [Mykola Lysenko]. *Free Ukrainian School*. No. 4. pp. 233–235. [in Ukrainian].
8. Rusova, S. (1996). Vybrani pedahohichni tvory [Selected Pedagogical Works]. (Ed.) O. V. Proskura. Kyiv, 304 p. [in Ukrainian].

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТА МЕТОДИКА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ НАРОДНОПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ**

9. Rusova, S. (1996). Doshkilne vykhovannia [Preschool education]. *Rusova S. Selected Pedagogical Works*. Kyiv, pp. 34–184. [in Ukrainian].

10. Rusova, S. (1996). Natsionalizatsiia shkoly [Nationalization of the school]. *Rusova S. Selected Pedagogical Works*. Kyiv, p. 296. [in Ukrainian].

11. Rusova, S. (1997). Vybrani pedahohichni tvory [Selected Pedagogical Works]. Book 2. in order. E. I. Kovalenko; ed., preface, adj. E. I. Kovalenko, I. M. Pinchuk. Kyiv, 320 p. [in Ukrainian].

12. Frolova, O. (2006). Poniattia natsionalnoho vykhovannia u filosofsksosvitnomu vchenni S. Rusovoi [The concept of national education in the philosophical doctrine of S. Rusova]. *Ukrainian Studies*. No. 3. pp. 122–126. [in Ukrainian].

13. Yahupov, V. A. (2002). Rozvytok pedahohiky v Ukraini. Sofiia Rusova i doshkilne vykhovannia [Development of pedagogy in Ukraine]. *Yagupov V. A. Sofia Rusova and preschool education*. Kyiv, 560 p. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 29.06.2020

УДК 37.035.6:784.4

DOI:

Оксана Крусь, старший викладач
кафедри історії, теорії музики та методики музичного виховання
Інституту мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ТА МЕТОДИКА НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ЗАСОБАМИ НАРОДНОПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ**

У статті виокремлені педагогічні принципи; із їхнім дотриманням визначений комплекс педагогічних умов, який передбачає: насичення національно-орієнтованим змістом на основі регіональної народнописенної творчості стрижневих дисциплін музично-педагогічної підготовки; мотивування до оволодіння регіональним музичним фольклором; організацію музично-пізнавальної, музично-педагогічної і виконавської творчості студентів-музикантів на практико-діяльній основі в єдності аудиторної і позааудиторної діяльності. Для ефективної реалізації педагогічних умов запропоновані поетапно впроваджені форми й методи опанування дисциплін. У результаті розроблена методика національного виховання майбутніх учителів музики засобами народнописенної творчості з актуалізацією краєзнавчого аспекту в єдності форм і методів, які зорієнтовані на реалізацію кожної педагогічної умови та спираються на засвоєння змісту фахових музичних дисциплін.

Ключові слова: національне виховання; народнописенна творчість; регіональний музичний фольклор; педагогічні умови та методика національного виховання.

Табл. 1. Літ. 7.

Oksana Krus, Senior Lecturer of the History, Theory of Music and
Methodics of Musical Education Department of the
Institute of Arts, Rivne State Humanitarian University

**PEDAGOGICAL CONDITIONS AND METHODICS OF NATIONAL BRINGING UP THE
FUTURE MUSIC TEACHERS BY MEANS OF FOLK-SONG CREATIVITY**

The article deals with the methodical bases of national upbringing of future music teachers by means of folk-song creativity in the process of acquiring the professional disciplines of music-pedagogical preparation. In particular, the pedagogical principles (cultural conformity, purposefulness of the educational process, pedagogical expediency, orientation of students towards future pedagogical creativity, variability of the pedagogical interaction process, purposeful motivation to acquiring folk-song creativity, intercultural tolerance, prompting to practical activity) are highlighted; with their observance is determined the complex of pedagogical conditions, that foresees satiation by nationally oriented content of pivotal professional disciplines (“History of Music”, “Ukrainian Musical Folklore”, “Methodics of Musical Education”, “Voice Staging”, “School Song Repertoire”) on the basis of regional folk-song creativity, motivation to acquiring regional musical folklore, organization of music-cognitive, music-pedagogical and performing creativity of students-musicians on practical-activity basis in unity of classroom and extracurricular activities. For effective realization of pedagogical conditions the stage-by-stage inculcated (at the value-orientational, informative-storage, creativity-activity and reflective stages) forms and methods of acquiring musical disciplines are offered. As a result, a methodics of the national bringing up future music teachers by means of folk-song creativity with the actualization of the local lore aspect is developed in the unity of forms and methods